

БАТЛАВ.
ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД
ХЭРГИЙН САЙД

Л.МӨНХБААТАР

2025 оны 08 дугаар сарын 25-ны өдөр

БАТЛАВ.
ГЭР БҮЛ, ХӨДӨЛМӨР,
НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН
САЙД

Т.АУБАКИР

ATA12744 9132155 9834070303

ГЭР БҮЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГЫН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

1.1.Хууль зүйн үндэслэл, шаардлага

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн¹ Арван зургадугаар зүйлийн 11-д "улс төр, эдийн засаг, нийгэм соёлын амьдрал, гэр бүлийн харилцаанд эрэгтэй, эмэгтэй тэгш эрхтэй. Гэрлэлт нь хуулиар тогтоосон насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хоёрын тэгш эрх, сайн дурын харилцаанд үндэслэнэ. Гэр бүл, эх нялхас, хүүхдийн ашиг сонирхлыг төр хамгаална" гэж заасан.

Түүнчлэн Монгол Улсын Үндсэн хуулийн² Арван есдүгээр зүйлийн 1-д "Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна" гэж заасан байна.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны бодлогын баримт бичигт "Хүн амын тогтвортой өсөлтийг дэмжиж идэвхтэй, бүтээлч иргэн, гэр бүлийг төлөвшүүлнэ." гэж заасан.³

"Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал"⁴-ын Арван зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт "Насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүс арьс, яс үндэс, шашин шүтлэгтэй холбогдсон аливаа хязгаарлалтгүйгээр гэрлэх, өрх тусгаарлах эрхтэй. Мөн гэрлэгчид гэрлэхдээ, гэрлэснийхээ дараа болон гэрлэлтээ цуцлуулах үед тэгш эрх эдэлнэ" гэж, мөн зүйлийн 2 дахь хэсэгт "Эрэгтэй, эмэгтэй хоёр хүн чөлөөтэй харилцан бүрэн зөвшөөрсөн нөхцөлд гэрлэж болно" гэж, мөн зүйлийн 3 дахь хэсэгт "Гэр бүл бол нийгмийн жам ёсны үндсэн нэгж мөн бөгөөд нийгэм, төрөөр

¹ Монгол Улсын Үндсэн хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 1992 оны 2 дугаарт нийтлэгдсэн.

² Монгол Улсын Үндсэн хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 1992 оны 2 дугаарт нийтлэгдсэн.

³ "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого батлах тухай" Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтын Зорилт 2.3.

⁴ Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий Ассамблейн 217/A/III/ тогтоолоор 1948 оны 12 дугаар сарын 10-ны өдөр батлагдсан.

хамгаалуулах эрхтэй” гэж тус тус заасныг үндэслэн улс орнууд Гэр бүлийн тухай хууль болон түүнтэй адилтгах бусад хуулиар гэр бүлийн харилцааг зохицуулдаг.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2024 оны 141 дүгээр тогтоолоор баталсан Монгол улсын хууль тогтоомжийг 2028 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэлийн 1.6.52-т Гэр бүлийн тухай /Шинэчилсэн найруулга/ хуулийн төслийг Хууль зүй, дотоод хэргийн яам Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамтай хамтран боловсруулж, 2025 онд УИХ-д өргөн мэдүүлэхээр заасан.⁵

Түүнчлэн Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолоор батлагдсан Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 2.1.1.2-т “Гэр бүлийн хуулийг шинэчлэн батлуулж, чанартай амьдрал, гэр бүлийн гишүүдийн оролцоо хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.” гэж заасан болно.⁶

Монгол Улс нь Үндсэн хуульдаа тунхагласан хүний эрх, эрх чөлөөг хангах баталгааг бүрдүүлэх, ялангуяа гэр бүл бол нийгмийн үндсэн нэгж болохын хувьд төрөөр хамгаалуулах эрхийг хангах үүднээс бие даасан Гэр бүлийн тухай хуулийг⁷ 1999 онд баталсан хэдий ч хувьсан өөрчлөгдөж буй нийгмийн харилцаа, тэр дундаа гэр бүлийн харилцааг бүрэн зохицуулж чадахгүй буюу Гэр бүлийн тухай хууль өдгөө 26 жилийн турш зарчмын шинжтэй өөрчлөлт огт хийгдэлгүй үйлчилж байна.

Энэхүү 1999 онд батлагдсан Гэр бүлийн тухай хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойших хугацаанд нийт 8 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан ч эдгээр нь гэр бүлийн харилцаанд тулгамдаад байгаа асуудлыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн гэхээс илүүтэй бусад хуулийн шинэчлэлийг дагалдсан нэмэлт, өөрчлөлт байсан.

Тухайлбал, 2002 онд Иргэний хууль,⁸ 2011 онд Нотариатын тухай хууль,⁹ 2012 онд Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль,¹⁰ 2018 онд Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хууль,¹¹ 2021 онд Соёлын тухай хууль,¹² 2024 онд Хүүхэд хамгааллын тухай хууль¹³ тус тус батлагдсантай холбоотой Гэр бүлийн тухай хуульд тус тус нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байна.

Түүнчлэн энэхүү хууль нь 2002 онд батлагдсан Иргэний хуулийн суурь үзэл баримтлалтай нийцэхгүй байдал практикт үүссэн, цаашлаад хувьсан өөрчлөгдөж буй гэр бүлийн харилцааг бүрэн зохицуулж чадахгүйгээс гэр бүлийн харилцааны олон асуудал, тухайлбал хүүхэд, гэр бүлийн гишүүдийн эрхийг бүрэн хамгаалж чадахгүй байна.

Харин бусад улс орнуудын жишгээс үзэхэд гэр бүлийн гишүүдийн хөрөнгийн эрх буюу гэрлэгчдийн дундаа хэсгээр өмчлөх, эсхүл хамтран өмчлөх эд хөрөнгө,

⁵ “Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2028 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл батлах тухай” Монгол Улсын Засгийн газрын 2024 оны 181 дүгээр тогтоолын хавсралтын 1.6.52.

⁶ “Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр батлах тухай” Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолын хавсралтын 2.1.1.2.

⁷ Гэр бүлийн тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 1999 оны 30 дугаарт нийтлэгдсэн.

⁸ Иргэний хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2002 оны 7 дугаарт нийтлэгдсэн.

⁹ Нотариатын тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2011 оны 9 дугаарт нийтлэгдсэн.

¹⁰ Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2012 оны 25 дугаарт нийтлэгдсэн.

¹¹ Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2018 оны 28 дугаарт нийтлэгдсэн.

¹² Соёлын тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2021 оны 32 дугаарт нийтлэгдсэн.

¹³ Хүүхэд хамгааллын тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2024 оны 30 дугаарт нийтлэгдсэн.

гэрлэлтийн гэрээ, хамтын амьдралыг гэрлэлттэй адилтгах, хүйсийн өөрчлөлт, тээгч эхээр хүүхэд тээлгэх, зохиомлоор үр суулгах гэх мэт шинээр үүсэж буй харилцааг тусгайлсан гэр бүлийн хуулиар зохицуулж байна.

1.2.Практик хэрэгцээ, шаардлага

Гэр бүлийн харилцааны эрх зүйн орчныг сайжруулах, гэр бүлийн харилцаанд тулгамдаж байгаа асуудлуудыг шийдвэрлэх зорилгоор Гэр бүлийн тухай хуулийг шинэчлэн найруулах дараах практик шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байна. Үүнд:

1/Монгол Улсад гэрлэлт цуцлалтын хувь хэмжээ жил ирэх тусам нэмэгдэж байгаа хэдий ч гэрлэлт цуцлахдаа хүүхдийн асуудлыг хамтад нь шийдвэрлэхгүй байх тохиолдол цөөнгүй байна. Үүнээс шалтгаалан гэрлэлт цуцлахад хүүхдийн хууль ёсны эрх, ашиг сонирхол зөрчигдөх, эцэг, эх байх хариуцлага сулрах, гэр бүлийн хариуцлагын талаарх нийгэм дэх ойлголт улам доошилж, энэ нь эргээд төлөвлөлтгүй гэр бүл болох, хүүхдийн хууль ёсны эрх, ашиг сонирхол ноцтой зөрчигдөхөд хүргэж байна.

Тухайлбал, Монгол Улсын хэмжээнд 2016 онд нийт 16800 хос гэрлэлтээ бүртгүүлсэн бол 4000 гэр бүл гэрлэлтээ цуцлуулсан буюу гэрлэлтэд харгалзах гэрлэлт цуцлалтын хувь 23.8 байсан байна. Харин 2020 онд 14200 хос гэрлэлтээ бүртгүүлж, 3300 гэр бүл гэрлэлтээ цуцалсан нь гэрлэлтэд харгалзах гэрлэлт цуцлалтын хувь 23.2 хувь, 2021 онд 16100 хос гэрлэлтээ бүртгүүлсэн бол 3400 гэр бүл гэрлэлтээ цуцлуулсан нь гэрлэлтэд харгалзах гэрлэлт цуцлалтын хувь 21.1 байна.¹⁴

Цар тахлын үед гэрлэлтэд харгалзах гэрлэлт цуцлалтын хувь буурсан хэдий ч цар тахлын дараа буюу 2022 онд 17694 хос гэрлэлтээ бүртгүүлсэн бол 4515 гэрлэгчид гэрлэлтээ цуцлуулж, гэрлэлтэд харгалзах гэрлэлт цуцлалтын хувь 25.5 хувь болж эрс өссөн байна.

Цаашлаад 2023 оны 1-10 дугаар сард 15128 гэрлэлт, 4102 гэрлэлт цуцлалт буюу гэрлэлтэд харгалзах гэрлэлт цуцлалтын хувь 27.1, 2024 оны мөн хугацаанд 11186 гэрлэлт гэрлэлтийн бүртгэлд бүртгэгдэж, 3692 гэрлэлт цуцалсны бүртгэлд бүртгэгдсэн нь гэрлэлтэд харгалзах гэрлэлт цуцлалтын хувь 33 байна.¹⁵ Эндээс дүгнэхэд, цар тахлын дараах нийт гэрлэлтийн бүртгэлд оногдох гэрлэлт цуцлалтын дундаж хувь хэмжээ 28.5 хувь бөгөөд цар тахлын өмнөх үеийнхээс эрс өссөн байна.

2/Шүүх гэрлэлт цуцлах шийдвэр гаргахдаа тухайн гэрлэгчид хүүхэдтэй бол нэхэмжлэлийн шаардлагаас үл хамаарч хүүхдийн тэтгэлэг, хүүхдэд асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч томилох, хүүхдээс тусдаа амьдарч байгаа эцэг, эхийн эрх, үүрэг, хариуцлага, хүүхэдтэйгээ уулзах, хугацаа нөхцөл зэргийг хамтад нь шийдвэрлэх зохицуулалт шаардлагатай болсон.

2017 оны шүүхийн шийдвэрүүдээс түүвэрлэн, гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэл гаргахдаа хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах талаар давхар нэхэмжлээгүй 50 шүүхийн шийдвэрийг судлахад 10 шийдвэр буюу 20 хувь нь хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулахаар

¹⁴ Улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын цахим хуудаснаас авсан мэдээлэл.

¹⁵ Улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын цахим хуудаснаас авсан мэдээлэл. 2024 оны 11 дүгээр сарын байдлаар.

шийдвэрлэж, 40 шүүхийн шийдвэр буюу 80 хувь нь хүүхдийн тэтгэлгийг шийдэлгүй шүүх шийдвэрээ гаргасан байна.¹⁶

Гэтэл 2022 оны шүүхийн шийдвэрүүдээс түүвэрлэн, гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэл гаргахдаа хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах талаар давхар нэхэмжлээгүй 50 шүүхийн шийдвэрийг судлахад хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулж шийдвэрлэсэн 5 шүүхийн шийдвэр буюу 10 хувь, 45 шүүхийн шийдвэр буюу нийт шүүхийн шийдвэрийн 90 хувь нь хүүхдийн тэтгэлгийг шийдвэрлэлгүй орхигдуулсан байна.

Энэ нь 2017 оны гэрлэлт цуцлахдаа хүүхдийн тэтгэлэг нэхэмжлээгүй ч зөвхөн цуцалсан шийдвэрийн хувь 20-оос 10 болж буурсан байна.¹⁷

Тухайлбал, 2023 оны 11 дүгээр сарын 06-ны өдрийн Баянзүрх дүүргийн иргэний хэргийн анхан шатны шүүхийн 101/ШШ2023/04812 дугаар шийдвэрээр гэрлэлт цуцлахдаа нэхэмжлэгч нэхэмжлэлдээ хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах талаар тусгаагүй гэх үндэслэлээр шүүх хүүхдийн тэтгэлгийг шийдвэрлээгүй орхисон байна.¹⁸

3/2021 онд 11280 шүүхийн гүйцэтгэх хуудаснаас 11.3 хувь биелсэн буюу нийт төлбөл зохих 33,978,414.6 төгрөгийн мөнгөн дүнгийн 51.7 хувь нь биелсэн байна. 2022 онд 12246 шүүхийн гүйцэтгэх хуудаснаас 8.7 хувь нь биелсэн буюу нийт төлбөл зохих 28,337,140.5 төгрөгөөс 38.9 хувь нь мөнгөн дүнгийн хувьд биелсэн байна. Харин 2023 онд 13144 шүүхийн гүйцэтгэх хуудаснаас 7.3 хувь биелсэн бөгөөд мөнгөн дүнгээр 29,872,660.4 төгрөгөөс 40.9 хувь нь биелсэн бол 2024 онд 13523 шүүхийн гүйцэтгэх хуудаснаас 2.2 хувь нь биелсэн буюу 29,423,192.0 төгрөгөөс 11.7 хувь нь биелсэн үзүүлэлттэй¹⁹ байна. Сүүлийн 4 жилийн дундаж үзүүлэлтийг үзвэл гүйцэтгэвэл зохих нийт шүүхийн гүйцэтгэх хуудаснаас 7.3 хувь нь биелсэн үзүүлэлттэй бөгөөд туйлын хангалтгүй байна.

Мөн хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах хэргийн хувьд, 2018 онд өмнөх оноосоо 90 хэргээр олон буюу 9.4 хувиар, 2020 онд өмнөх оноосоо 286 хэргээр буюу 27 хувиар тус тус өсжээ. Энэ нь жил тутамд нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна.²⁰ Сүүлийн үеийн мэдээллээр, 2020 онд 703, 2021 онд 1034, 2022 онд 2499, 2023 онд 3855 хүүхдийн тэтгэлэг тогтоолгох хэрэг гэрлэлт цуцлуулах нэхэмжлэлээс тусдаа нэхэмжлэлээр шүүхэд хянан шийдвэрлэгдэж байгаа нь энэ төрлийн нэхэмжлэл нэмэгдэж байгааг харуулж байна.²¹

Үүнээс гадна, тогтоогдсон тэтгэлгийн хэмжээ бага байгаагаас хүүхдийн наад захын хэрэгцээ хангагдахгүй байх, хоол тэжээлийн доройтолд орох зэргээр хүүхдийн эрүүл, аюулгүй орчинд өсөн бойжих, сурч боловсрох эрх зөрчигдөхөд хүрч байна. Иймд тэтгэлгийн хэмжээг тэтгэлэг авагчийн нөхцөл, тэтгэлэг төлөгчийн орлого зэрэгтэй уялдуулж, эрх бүхий байгууллагаас батлагдсан аргачлалаар шүүх тогтоох шинэлэг зохицуулалт бий болгох шаардлагатай байна.

¹⁶ Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ, 19 дэх тал.

¹⁷ Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ, 19 дэх тал.

¹⁸ Shuukh.mn

¹⁹ ШШГЕГ-аас ирүүлсэн статистик мэдээлэл.

²⁰ Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ, 19 дэх тал.

²¹ Шүүхийн Ерөнхий Зөвлөлийн даргын 2024 оны 11 дүгээр сарын 01-ний өдрийн албан бичгийн 1 дүгээр хавсралт.

4/Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт хүн амын 6.1 хувь нь цус ойртсон байх магадлалтай гэсэн судалгаа²² гарсан нь Монгол хүний удмын сангийн аюулгүй байдлыг хамгаалах асуудал тулгамдаж байгааг харуулж байна. Энэ нь гэрлэхийг хүсэгчид хоорондоо садан төрлийн холбоотой эсэхээ мэдэх боломжийг хангах зохицуулалт бүрдээгүйгээс тодорхой хэмжээнд шалтгаалж байна гэж үзэж байна.

5/Гэрлэлт цуцлах шалтгааны дийлэнх хувийг гэрлэгчид хоорондын таагүй харилцаа эзэлсэн хэвээр байгаа боловч гэр бүлээс гадуурх харилцаанаас үүдсэн гэрлэлт цуцлах нь 2 хувиас 20 хувь болж эрс өсжээ. Гэр бүлээс гадуурх харилцаанаас болж гэрлэлт цуцлахад сэтгэл санааны хохирол нөхөн төлүүлэх нарийвчилсан эрх зүйн зохицуулалт байхгүй байна.

Тодруулбал, шүүхийн шийдвэрийн цахим сангаас 2017 онд шийдвэрлэсэн гэрлэлт цуцалсан шүүхийн шийдвэрүүдээс 50 шийдвэрийг түүвэрлэж,²³ гэрлэлт цуцлах болсон шалтгааныг судлан үзэхэд таарамжгүй харилцаанаас үүдэлтэй гэрлэлт цуцлалт 38 буюу 76 хувь, гэр бүлээс гадуурх харилцаанаас үүдэлтэй гэрлэлт цуцлалт 1 буюу 2 хувь, архидалтаас үүдэлтэй гэрлэлт цуцлалт 6 буюу 12 хувь, тусдаа амьдарч байгаа 4 буюу 8 хувь, гэр бүлийн хүчирхийлэл 1 буюу 2 хувийг тус тус эзэлж байжээ.

Сүүлийн үед гэрлэлт цуцлах болсон шалтгааны хоёрдугаарт орж байгаа гэр бүлээс гадуурх харилцааны талаар БНСУ-д хэрхэн зохицуулсныг судлахад гэрлэгчийн зүй бус үйлдэл нь гэрлэлтийг шүүхийн журмаар цуцлах үндэслэл болох бөгөөд зүй бус үйлдэлд гэр бүлээс гадуурх харилцааг багтаан ойлгодог.²⁴

Тодруулбал, гэрлэгчдийн хэн нэг нь гэр бүлээс гадуур харилцаанд орсон үйлдэл нь зүй бус үйлдэлд тооцогдож гэр бүл цуцлах хууль зүйн үндэслэл болохоос гадна гэрлэгчийн сэтгэл санаанд хохирол учруулсан гэж үзэн түүнд нь тохирсон хариуцлага хүлээлгэхээр заасан байна.²⁵

Гэвч манай улсын хувьд гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй боловч хамтран амьдарч байгаа хүмүүсийн эрх, үүргийг тодорхойлох, цаашлаад эд хөрөнгө хуваах, хүүхэд асрамжийн маргаан үүсэх тохиолдолд хэрхэн шийдвэрлэх эрх зүйн зохицуулалт дутмаг байна.

6/ Сүүлийн 8 жилийн хугацаанд буюу 2014-2022 оны хооронд эцэг, эх нь гэрлэлтээ бүртгүүлээгүй буюу хамтран амьдарч байх хугацаанд нь 22,924 хүүхэд шинээр мэндэлсэн байна.²⁶ Энэхүү статистик тоо баримтаас үзэхэд, хамтран амьдрах (Defacto) хэлбэр түгээмэл болсон байна.

²² Э.Энхмаа, Монголын хун амын генетик тогтоц, уур амьсгалын хахиршилт ба өвчлөл, нас баралтын хам холбоог газар зүйн байршлаар мөшгин судлах нь, 2010 он.

²³ С.Сүхбаатар, Б.Энх-Амгалан, Х.Санчир, Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн зарим төрлийн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн дүн шинжилгээ, Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн Судалгааны тайлангийн эмхэтгэл XIII боть, 2023 он, 134-135 дахь тал.

²⁴ БНСУ-ын Иргэний хууль https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=61788&lang=ENG

²⁵ БНСУ-ын Иргэний хууль https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=61788&lang=ENG

²⁶ О.Отгонтуяа, О.Амарсайхан, Монгол Улсын Гэр бүлийн тухай хууль, түүний хэрэгжилт, 2009 он, 60 дахь тал.

Хамтран амьдрах явцад хамтран амьдрагчид дундын эд хөрөнгөтэй болоход хэрхэн хуваах талаарх эрх зүйн орчин бүрдээгүйгээс хамтран амьдрагчдын эд хөрөнгийн эрх зөрчигдөхөд хүрч байна.

7/Нөхөн үржихүйн тусгай аргыг хэрэглэж буюу тээгч эх, эсийн донор ашиглаж төрөх асуудал дэлхий нийтэд төдийгүй Монгол Улсад сүүлийн үед ихээхэн гарч байна. Энэ аргыг хэрэглэн төрсөн хүүхдийн эцэг, эхийг тогтоох маргаан их гарч хүндрэл үүсгэж байна. Дээрх харилцааг зохицуулсан эрх зүйн орчин байхгүй байна.

8/Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 11-д зааснаар Монгол Улс ижил хүйсийн гэрлэлтийг хүлээн зөвшөөрдөггүй тул хүйсийн өөрчлөлтөөс болж гэрлэлт дуусгавар болохтой холбоотой харилцааг нарийвчлан зохицуулсан эрх зүйн орчин байхгүй байна.

9/2022 оны байдлаар гэр бүлийн орчноос байнга болон түр хугацаагаар тусгаарлагдаж асрамж, халамжийн газарт амьдарч буй хүүхэд 1031, эрсдэлт нөхцөлд амьдарч буй хүүхэд 14207 байна. Мөн гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн 177, бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн 369, гэмт хэргийн улмаас хохирсон 2014, үүнээс нас барсан 92 хүүхэд байгаа талаар статистик тоо баримт байна.

Энэ нь хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, зөрчигдсөн тохиолдолд шаардах боломжийг хангах, эцэг, эхийн эрх, үүрэг, хариуцлагыг тодорхой болгох зохицуулалт шаардлагатайг харуулж байна.

Сүүлийн 5 жилд эцэг, эх байх эрхийг хассан 81 шүүхийн шийдвэр гарсан²⁷ нь харьцангуй өндөр үзүүлэлт бөгөөд шүүхийн шийдвэрийн үр дүнд хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол зөрчигдөх нөхцөл үүсэж байна.

Иймд үүнээс үүсэх үр дагаврыг тооцоолох, хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалах, эцэг, эх байх эрхийг хассан тохиолдолд түүнийг буцаан сэргээх, эсхүл эрхийг нь тодорхой хугацаагаар хязгаарлах зэрэг оновчтой зохицуулалтууд хангалтгүй байна.

10/Улсын бүртгэлийн байгууллагын мэдээллээр 2017-2022 онд 7596 хүүхэд дотоодод үрчлүүлсэн бол Монгол Улсын харьяат нийт 274 хүүхэд гадаадын иргэдэд үрчлэгдсэн байна.²⁸ Энэ нь өндөр үзүүлэлт бөгөөд хүүхэд үрчлэлтийн асуудалд хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол хөндөгдөж байдаг. Одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа хуулиар гадаад, дотоод үрчлэлтийн асуудлыг эрх бүхий албан тушаалтан шийдвэрлэж байгаа нь цаашид хүүхдийн эрх ашиг зөрчигдөх эрсдэлтэй байна.

Бусад улс орны жишгээс үзэхэд хүүхдийг үрчлэх эсэх асуудлыг зөвхөн шүүх шийдвэрлэдэг байна. Иймд хүүхдийн аливаа эрх ашиг хөндөгдөж байгаа тохиолдолд зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор үрчлэх эсэх асуудлыг шүүхээр шийдвэрлүүлэх нь зүйтэй байна.²⁹

²⁷ ШЕЗ-өөс ирүүлсэн статистик мэдээлэл.

²⁸ Улсын бүртгэлийн ерөнхий газраас ирүүлсэн мэдээлэл.

²⁹ БНСУ-ын Гэр бүлийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль

https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/subjectViewer.do?hseq=1081&type=subject&key=01&pCode=12&pName=Guardianship

11/1998-2021 оны хооронд Монгол Улсын 7555 иргэн гадаадын иргэдтэй гэр бүл болсон бол 1513 иргэн гэрлэлтээ цуцлуулсан байна. 2022 онд 367 иргэн гадаадын иргэнтэй Монгол Улсад гэрлэлтээ бүртгүүлсэн байна.³⁰

Мөн гэр бүлийн асуудлаар явуулсан судалгаанд оролцогчдын 46.2% нь “даяаршсан нийгэмд гадаад хүнтэй гэрлэхийг байх л асуудал” гэж үзэж байгаа нь цаашид гадаадын иргэнтэй гэрлэх тоо нэмэгдэх хандлагатай байгааг харуулж байна. Гэтэл практикт гадаадын иргэнтэй гэр бүл болох, гэрлэлт цуцлах, хүүхдийн асрамж, тэтгэлэг, хөрөнгийн маргааныг шийдвэрлэхэд олон улсын чиг хандлага, Монгол Улсын олон улсын гэрээ, конвенцод нийцсэн эрх зүйн оновчтой зохицуулалт шаардлагатай байна.

Иймд гэр бүлийн харилцааны эрх зүйн зохицуулалтыг олон улсын жишигт нийцүүлэх, шинээр үүсэж байгаа харилцааг зохицуулах, хуулийн зөрчил, хийдлийг арилгах зорилгоор Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулна.

Хоёр.Хуулийн төслийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Энэ хуулийн төслийн зорилго нь хүүхэд, жирэмсэн болон хөхүүл эмэгтэй, эсхүл бага насны хүүхэдтэй, өрх толгойлсон эцэг, эх, эсхүл хөгжлийн бэрхшээлтэй, ахмад настан, хөдөлмөрийн чадваргүй гэр бүлийн гишүүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг тэргүүн ээлжид хамгаалах, шинэ тутам үүсч байгаа гэр бүлийн эрх зүйн харилцааг бүрэн зохицуулахад чиглэнэ.

Тус хуулийн төслөөр гэрлэх, гэрлэлт дуусгавар болох, гэрлэлтийн гэрээ, гэр бүлийн гишүүдийн эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус эрх, үүрэг, хууль ёсны эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах, тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, хүүхдийн нэр, эцэг /эх/-ийн нэр, овог, эцэг, эх тогтоох, эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах, хасах, сэргээх, хүүхэд үрчлэхтэй холбогдсон гэр бүлийн эрх зүйн харилцааг зохицуулна.

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд гэрлэлт, гэрлэлт дуусгавар болох, гэр бүлийн гишүүний эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус амины эрх, үүрэг, тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, хүүхэд үрчлэхтэй холбоотой харилцааг зохицуулах эрх зүйн орчныг дараах байдлаар бүрдүүлнэ. Үүнд:

- Нийтлэг үндэслэл болох хуулийн зорилт, нэр томъёоны тодорхойлолт, гэр бүлийн харилцаанд баримтлах зарчмын талаар тусгана.

- Гэрлэх, гэрлэхэд харшлах шалтгаан, гэрлэлтийн бүртгэл, гэрлэгчдийн эрх, үүрэг зэргийг нарийвчлан тодорхойлж тусгана;

- Гэрлэлт дуусгавар болох, цуцлах, гэрлэлт болон гэрлэлт цуцлалтыг хүчин төгөлдөр бусад тооцох, тэдгээрийн үр дагавар, эд хөрөнгө хуваах, гэрлэлттэй адилтгах харилцаа зэргийг тусгана. Мөн шүүх гэрлэлт цуцлах шийдвэр гаргахдаа шалтгаан, нөхцөлийг харгалзан тэргүүн ээлжид хүүхэд, хөгжлийн бэрхшээлтэй,

³⁰ Улсын бүртгэлийн ерөнхий газраас ирүүлсэн мэдээлэл.

хөдөлмөрийн чадваргүй гэр бүлийн гишүүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хангах зарчмыг баримтлах эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно;

- Гэрлэлтийн гэрээ байгуулах, түүний хэлбэр, зохицуулах асуудлыг шинээр тусгана;

- Хүүхдэд овог, нэр өгөх, өөрчлөх, эцэг, эхийг тогтоохтой холбогдсон харилцааг нарийвчлан зохицуулна;

- Хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, зөрчигдсөн тохиолдолд шаардах эрхийг хэрэгжүүлэх боломжийг хангах, эцэг, эхийн эрх, үүрэг, хариуцлага, тэдний эцэг, эх байх эрхийг хязгаарлах, хасах, үүний үр дагавар, сэргээх, дуусгавар болох харилцааг зохицуулсан зохицуулалтыг тусгана. Мөн хүүхдээс тусдаа амьдарч байгаа эцэг, эх, садан, төрлийн харилцаа зэрэг асуудлыг тодорхой зохицуулж, баталгаажуулна;

- Гэрлэгчид бие биеэ, эцэг, эх хүүхдээ тэжээн тэтгэх эрх, үүрэг, тэтгэлгийн хэмжээ, олгох хугацаа, хэлбэр, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх гэрээ, түүнийг өөрчлөх, цуцлах, мөн эрхээ шүүхээр хамгаалуулахтай холбоотой харилцааг зохицуулсан зохицуулалтыг тусгана;

- Асран хамгаалах, харгалзан дэмжүүлэх хүн болон асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, асралт гэр бүлийг тодорхойлж, тэдгээрийн эрх, үүргийг тусгана. Мөн асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийг тогтоох, томилох, мөн тэдний эрхийн хязгаарлалт, асран хамгаалуулагч, харгалзан дэмжүүлэгчийн эд хөрөнгийг зарцуулах, хамгаалах асуудлуудыг нарийвчлан зохицуулна;

- Эцэг, эх хууль ёсны төлөөлөгч, асран хамгаалагчийн зөвшөөрлийн үндсэн дээр хүүхэд үрчлүүлэх, үрчлэлтийн харилцаанд баримтлах зарчим, үрчлүүлэх журам, үрчлэгч, үрчлүүлэгчийн эрх, үүрэг, хууль ёсны ашиг сонирхол, үрчлэлтийн хяналт, бүртгэл, үрчлэлтээс үүсэх үр дагавар, үрчлэлтийг хүчингүй болгох зэрэг зохицуулалтыг нарийвчлан тусгана. Хүүхдийг үрчлүүлэх эсэхийг үрчлэлтийн асуудал хариуцсан орон тооны бус үрчлэлтийн зөвлөлийн дүгнэлтийг үндэслэн шүүх шийдвэрлэдэг байх зохицуулалтыг шинээр тусгана;

- Олон улсын гэр бүлийн харилцаанд гэр бүлийн хууль тогтоомжийн хэрэглээг тусгах бөгөөд Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт гадаадын иргэн, харьяалалгүй иргэнтэй гэрлэлт бүртгүүлэх, гадаад улсад гэрлэлт бүртгүүлэх, дуусгавар болгох, эдгээрийн эд хөрөнгийн харилцаа, эцэг, эх хүүхдийн харилцаа, эцэг, эх тогтоох, тэжээн тэтгэх, асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, гадаад улсын иргэнд хүүхэд үрчлүүлэх, тэдэнд тавих хяналт зэрэг холбогдох харилцааг зохицуулж байгаа зохицуулалтыг тусгана;

- Хуулийг зөрчсөн хүн, хуулийн этгээд, албан тушаалтны үйлдэлд холбогдох хуульд заасан хариуцлага, шилжилтийн үеийн зохицуулалтыг тус тус тусгана.

Гурав.Хууль батлагдсаны дараа үүсэж болох эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал

Хуулийн төсөл батлагдсанаар гэрлэх, гэрлэлт дуусгавар болох, гэр бүлийн гишүүний эд хөрөнгийн болон эд хөрөнгийн бус амины эрх, үүрэг, гэрлэлттэй адилтгах харилцаа, гэрлэлтийн гэрээ, тэжээн тэтгэх гэрээ, тэжээн тэтгэх, тэтгэлэг

тогтоолгох, хүүхэд үрчлэхтэй холбоотой харилцаа, асран хамгаалалт, харгалзан дэмжигч тогтоох, асралт гэр бүлд шилжүүлэх харилцаа, хүйсээ солиулсны улмаас гэрлэлт дуусгавар болох, тээгч эхийн асуудал, түүнээс үүсэх үр дагавар, тэдгээрийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах харилцааг нарийвчлан зохицуулах нөхцөл бүрдэнэ. Түүнчлэн хүүхэд үрчлэх асуудалд хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалсан үрчлэх нөхцөл, журмыг нарийвчлан зохицуулах эерэг үр дагавар бий болно.

Гэр бүлийн гишүүд болон хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалах зорилгоор тус хуульд заасан зарим тохиолдолд эрх хязгаарлах зохицуулалтыг тусгах ба үүнээс үүсэх үр дагаврыг тооцож, оролцогчдын эрх ашгийг аль болох хөндөхгүй байх, хамгаалах зохицуулалтыг тусгаж шийдвэрлэнэ.

Ийнхүү гэр бүлийн харилцааны олон талт асуудлыг хуулиар нарийвчлан зохицуулснаар гэр бүлийн гишүүдийн, ялангуяа хүүхдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол тэнцвэртэй хангагдана.

Дөрөв.Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, уг хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон цаашид шинээр боловсруулах буюу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох хуулийн талаар

Гэр бүлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээтэй нийцүүлэн боловсруулах бөгөөд хуулийн төсөлтэй холбогдуулан Гэр бүлийн тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай, Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Иргэний хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Хүүхэд хамгааллын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Гадаадын иргэний эрх зүйн байдлын тухай хуулийн зарим заалтыг хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн төслийг тус тус боловсруулна.